

Валерія Поєдинок

докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри економічного права
та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
Researcher ID: G-5047-2017
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1583-1312>
valeriia.poiedynok@knu.ua

DOI: 10.33498/opus-2025-12-045

Олександр Гарагонич

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри економічного права
та економічного судочинства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
Researcher ID: ABC-4279-2021
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8984-2399>
o.harahonych@gmail.com

УДК 346.12+346.5

РЕГУЛЯТОРНЕ СПРОЩЕННЯ В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. Європейський Союз тривалий час вважався глобальним “чемпіоном регулювання”, здатним установлювати обов’язкові стандарти, вплив яких поширюється далеко за межі ЄС завдяки феномену “брюссельського ефекту”. Водночас поява “Доповіді Драгі” та наступні ініціативи Європейської Комісії засвідчили зростання критики надмірної зарегульованості як чинника, що нібито гальмує інновації та конкурентоспроможність європейської економіки. Ці процеси стали підґрунтям нового курсу – “регуляторного спрощення”, яке має наслідки не лише для ЄС, а й для держав-кандидатів, зокрема України, що перебуває в процесі узгодження національного законодавства з *acquis* ЄС.

Метою статті є критичне дослідження явища регуляторного спрощення в праві ЄС і його впливу на практику регулювання господарської (економічної) діяльності в Україні як країні-кандидаті на вступ до ЄС.

У статті досліджено зміст і наслідки “Доповіді Драгі” та наступних законодавчих ініціатив ЄС, зокрема Omnibus I, які змінили положення Директиви про звітність з корпоративної сталості (CSRD) та Директиви про належну обачність у сфері корпоративної сталості (CSDDD). Показано, що під гаслами регуляторного спрощення відбулося фактичне послаблення вимог щодо корпоративної відповідальності за дотримання прав людини та екологічних стандартів. Предмет дослідження охоплює також плани ЄС щодо перегляду цифрового законодавства (GDPR, Акт про управління даними та Акт про дані, Акт про штучний інтелект тощо), що може призвести до зниження рівня захисту фундаментальних прав користувачів. Піддано критиці відмову ЄС від прийняття Директиви про шкоду, заподіяну системами штучного інтелекту. Виявлено, що проблеми європейської конкурентоспроможності зумовлені насамперед структурними, культурними та інституційними чинниками (культура підприємництва, корпоративне право та право банкрутства, інвестиційні практики), а не надмірним регулюванням як таким. Окрему увагу приділено українському контексту: відсутності розвинутого

© Валерія Поєдинок, Олександр Гарагонич, 2025

законодавства у сферах корпоративної сталості, ІІІ та захисту даних, що створює небезпеку некритичного копіювання непослідовних європейських реформ.

Аргументовано, що сама по собі логіка “менше регулювання – більше конкурентоспроможності” є хибною. Ключове завдання полягає не в зменшенні кількості правил, а у підвищенні їх якості, узгодженості та здатності забезпечувати баланс між інноваціями, ринковим розвитком і захистом прав людини та довкілля. Для України важливо враховувати подвійний контекст: необхідність адаптації законодавства до *acquis* ЄС і водночас потребу критично осмислювати нові європейські тенденції, щоб уникнути відтворення чужих проблем і суперечностей. Регуляторне спрощення може мати сенс лише як покращення процесів, але не як відмова від фундаментальних принципів права.

Ключові слова: регулювання; конкуренція; інновації; сталий розвиток; корпоративні відносини; віртуальні активи (криптоактиви); штучний інтелект; відповідальність.

Європейський Союз традиційно вважається глобальним лідером у сфері регулювання економічної діяльності (“чемпіоном регулювання”). Така репутація зумовлена здатністю ЄС ухвалювати всеосяжні, обов’язкові правила, що гармонізують стандарти в усіх 27 державах-членах та часто впливають на глобальну практику. Вплив регуляторної моделі ЄС за його межами називають “брюссельським ефектом” (термін, запроваджений професоркою Колумбійського університету Ану Бредфорд¹): правила ЄС часто стають фактичними глобальними стандартами, оскільки міжнародним компаніям простіше дотримуватися одного, хоча й суворого режиму, ніж підтримувати відповідність численним режимам.

Регуляторне лідерство ЄС може бути проілюстроване його законотворчістю у царині так званого *подвійного переходу*. “Подвійний перехід” (twin transition) означає стратегічне бачення ЄС, яке поєднує *зелений перехід* (у напрямі кліматичної нейтральності та сталого розвитку) з *цифровим переходом* (у напрямі економіки, заснованої на даних та сучасних технологіях)².

Для забезпечення сталого розвитку Союзом прийняте не тільки амбітне екологічне законодавство (яке не перебуває у фокусі цієї статті), а й законодавство, яке спрямоване на забезпечення *корпоративної сталості*³ і є складовою права компаній ЄС, як-от: Директива про звітність з корпоративної сталості⁴ та Директива про належну обачність у сфері корпоративної сталості⁵. Що стосується регулювання цифрової сфери, то тут необхідно згадати:

¹ Anu Bradford, *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World* (Oxford University Press 2020).

² Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Shaping Europe’s digital future. COM/2020/67 final <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52020DC0067>> (accessed 10.09.2025).

³ Корпоративну сталість визначають як підхід, спрямований на створення довгострокової цінності для стейкхолдерів шляхом реалізації бізнес-стратегії, що зосереджується на етичному, соціальному, екологічному, культурному та економічному вимірах ведення бізнесу. Див.: Corporate sustainability (Wikipedia, the free encyclopedia) <https://en.wikipedia.org/wiki/Corporate_sustainability> (accessed 10.09.2025).

⁴ Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. OJ L 322, 16.12.2022, pp. 15–80.

⁵ Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on corporate sustainability due diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 and Regulation (EU) 2023/2859. OJ L, 2024/1760, 5.7.2024.

- Загальний регламент про захист даних (GDPR)⁶, який ухвалений у 2016 р. і який став найсуворішим законом про приватність у світі, вплинувши на законодавство про захист даних від Каліфорнії⁷ до Бразилії⁸ (LGPD).
- Акт про цифрові ринки (DMA)⁹ і Акт про цифрові послуги (DSA)¹⁰, які встановили новаторські правила, спрямовані на обмеження влади “воротарів” (gatekeepers) – найбільших цифрових платформ;
- Регламент про ринки криптоактивів (MiCA)¹¹ – першу всеосяжну регуляторну рамку для ринків криптоактивів (віртуальних активів), яка встановлює гармонізовані правила для емітентів і постачальників послуг у всіх державах – членах ЄС з метою підвищення безпеки інвесторів, фінансової стабільності та сприяння відповідальним інноваціям у сфері цифрових фінансів;
- Акт про штучний інтелект¹² – першу у світі всеосяжну правову рамку для штучного інтелекту, що запроваджує ризик-орієнтований підхід до регулювання систем ШІ та сприяє розвитку такого, що заслуговує на довіру, штучного інтелекту в Європі.

Втім, наприкінці 2024 р. з’явився документ під назвою “Майбутнє європейської конкурентоспроможності”, більш відомий як “Доповідь Драгі” (за прізвищем автора – колишнього голови Європейського центрального банку Маріо Драгі)¹³, у якому стверджується, що ЄС втрачає свою конкурентоспроможність порівняно передусім зі Сполученими Штатами Америки та Китаєм. Доповідь Драгі поклала початок процесу, що отримав назву “регуляторного спрощення” і являє собою ніщо інше, як згортання попередніх регуляторних зусиль ЄС.

Для України законодавство ЄС виступало орієнтиром для розвитку власного законодавства задовго до набуття статусу країни-кандидата на вступ до ЄС і початку переговорів щодо такого вступу. Так, ще Законом від 18 березня 2004 р. було затверджено Загальнодержавну програму адаптації за-

⁶ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). OJ L 119, 4.5.2016, pp. 1–88.

⁷ California Consumer Privacy Act (CCPA) < <https://oag.ca.gov/privacy/ccpa> > (accessed 10.09.2025).

⁸ General Personal Data Protection Act (LGPD) < <https://lgpd-brazil.info/> > (accessed 10.09.2025).

⁹ Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act). OJ L 265, 12.10.2022, pp. 1–66.

¹⁰ Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). OJ L 277, 27.10.2022, pp. 1–102.

¹¹ Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937. OJ L 150, 9.6.2023, pp. 40–205.

¹² Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). OJ L, 2024/1689, 12.7.2024.

¹³ The future of European competitiveness: Report by Mario Draghi (2024) < https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en#paragraph_47059 > (accessed 10.09.2025).

конодавства України до законодавства Європейського Союзу¹⁴. Щодо цього О. Кібенко писала, що 'Україна знаходиться в оригінальному становищі – вона не вступає до ЄС, але зобов'язується прийняти *acquis communautaire* в повному обсязі'¹⁵. Щодо нинішньої ситуації, то переговори щодо вступу до ЄС прямо передбачають узгодження (*alignment*) законодавства країни-кандидата з *acquis* ЄС. Проте поява Доповіді Драгі дала частині вітчизняного експертного середовища підстави заявляти про те, що 'копіювати нинішню економічну політику ЄС <...> означає відтворювати дефекти і джерела загроз для економіки та розвитку країни в цілому'¹⁶.

Предмет цієї статті включає аспекти економічного права ЄС, узгодження законодавства країни – кандидата на вступ до ЄС з *acquis* ЄС, а також правового забезпечення корпоративної сталості та правового регулювання цифрової сфери. У вітчизняній юридичній літературі окремими питаннями з-поміж означених займалися О. Гарагонич, І. Коваленко (Лукач), Р. Петров, Ю. Разметаєва, К. Смирнова, О. Уварова, В. Устименко, Н. Філатова-Білоус та ін. Однак спеціальне дослідження явища регуляторного спрощення в праві ЄС дотепер не здійснювалося.

Метою статті є критичне дослідження явища регуляторного спрощення в праві ЄС і його впливу на практику регулювання господарської (економічної) діяльності в Україні як країні – кандидаті на вступ до ЄС.

Презентуючи свою доповідь у Європарламенті, Маріо Драгі заявив, що Європа стоїть перед світом, який зазнає драматичних змін. Світова торгівля сповільнюється, геополітика фрагментується, а технологічні зміни пришвидшуються. Це світ, у якому усталені бізнес-моделі ставляться під сумнів, а деякі ключові економічні залежності раптово перетворюються на геополітичні вразливості. Серед усіх провідних економік саме Європа є найбільш уразливою до цих зрушень, що викликає занепокоєння щодо її майбутнього¹⁷.

Зокрема, у доповіді вказано на такі тривожні тенденції:

- ЄС демонструє слабкі позиції в галузі новітніх технологій, які, ймовірно, визначатимуть економічне зростання в майбутньому;
- лише чотири з п'ятдесяти провідних світових технологічних компаній мають європейське походження;

¹⁴ Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 29. Ст. 367.

¹⁵ О Кібенко, *Європейське корпоративне право на етапі фундаментальної реформи: Перспективи використання європейського законодавчого досвіду у правовому полі України* (Страйд 2005) 96.

¹⁶ Концепція національної економічної безпеки України (Міжнародний інститут свободи 2024) 11. <https://d2c4wny57m91c4.cloudfront.net/National_Economic_Security_Ukraine_2024_8bf203014e.pdf> (дата звернення 10.09.2025).

¹⁷ Address by Mr. Draghi – Presentation of the report on the Future of European competitiveness – European Parliament – Strasbourg – 17 September 2024 <https://commission.europa.eu/document/download/fcbc7ada-213b-4679-83f7-69a4c2127a25_en?%20filename=Address%20by%20Mario%20Draghi%20at%20the%20Presentation%20of%20the%20report%20on%20the%20future%20of%20European%20competitiveness.pdf> (accessed 10.09.2025).

– за останні п'ятдесят років у ЄС не було створено з нуля жодної компанії, вартість якої перевищила б 100 млрд євро. Натомість усі шість американських компаній із капіталізацією понад 1 трлн доларів США були засновані саме в цей період;

– значна частина європейських підприємців надає перевагу залученню фінансування від американських венчурних інвесторів і масштабуванню свого бізнесу на ринку США. У період з 2008 по 2021 р. майже 30 % європейських “єдинорогів” – тобто стартапів, вартість яких згодом перевищила 1 млрд доларів – перемістили свої штаб-квартири за межі Європи, здебільшого до США¹⁸.

У чому полягає причина такої ситуації? Доповідь Драгі пов'язує її з надмірною зарегульованістю економіки ЄС: “Ми декларуємо підтримку інноваціям, але продовжуємо накладати дедалі більше регуляторних обтяжень на європейські компанії. Ці вимоги є особливо витратними для малих і середніх підприємств і саморуйнівними у цифровому секторі”¹⁹.

Що ж пропонується для вирішення проблеми? Посадовці ЄС послідовно уникають терміна “дерегуляція” з огляду на роль, яку дерегуляція, особливо у фінансовій сфері, відіграла у фінансовій кризі 2008 р., що згодом переросла в кризу суверенного боргу ЄС, від наслідків якої Союз досі повністю не оговтався. Натомість йдеться про “регуляторне спрощення” (regulatory simplification)²⁰.

На основі Доповіді Драгі Європейська Комісія розробила “Компас конкурентоспроможності”. У ньому вказано, що ця Комісія здійснить безпрецедентні зусилля зі спрощення. Його метою є досягнення узгоджених політичних цілей у найпростішій, найбільш цілеспрямованій, найефективнішій і найменш обтяжливій формі. Щоб забезпечити сталий і вимірюваний прогрес у найближчі роки, встановлено цілі – зменшити регуляторний тягар щонайменше на 25 % для всіх компаній і щонайменше на 35 % для малих і середніх підприємств²¹.

Ані Доповідь Драгі, ані “Компас конкурентоспроможності” не уточнюють, від чого саме доведеться відмовитися, але ж зрозуміло, що будь-яке скорочення регулювання матиме свою ціну.

Наступним кроком на шляху регуляторного спрощення стали законодавчі пропозиції Європейської Комісії, відомі як пропозиції Omnibus (термін означає, що кожна законодавча пропозиція передбачає внесення комплексу змін до кількох актів законодавства ЄС).

¹⁸ The future of European competitiveness: Report by Mario Draghi (n 13) 6.

¹⁹ Ibid 8.

²⁰ Thomas Moller-Nielsen, ‘Who’s afraid of deregulation?’ (Euractiv 7 February 2025) <<https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/whos-afraid-of-deregulation>> (accessed 10.09.2025).

²¹ Communication: A competitiveness compass for the EU. COM(2025)30 (European Commission) 17 <https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/competitiveness-compass_en> (accessed 10.09.2025).

Перша з вказаних пропозицій – Omnibus I²² – стосувалася законодавства у сфері корпоративної сталості. Вона зумовила зміну таких ключових актів, як Директива про звітність з корпоративної сталості та нова Директива про належну обачність у сфері корпоративної сталості. Стисло окреслю зміст цих Директив.

ДИРЕКТИВА 2022/2464 ПРО ЗВІТНІСТЬ З КОРПОРАТИВНОЇ СТАЛОСТІ (*Corporate Sustainability Reporting Directive – CSRD*) офіційно замінила свою попередницю, Директиву про нефінансову звітність (NFRD) 5 січня 2023 р. CSRD була значним кроком уперед порівняно з NFRD, спрямованим на підвищення прозорості та підзвітності у сфері звітності зі сталого розвитку. На додачу до вимог NFRD (звітність з таких питань, як: охорона довкілля, соціальна відповідальність і ставлення до працівників, повага до прав людини, боротьба з корупцією та хабарництвом, різноманітність у складі ради директорів) компанії, що звітують за CSRD, зобов'язані надавати інформацію про свою стратегію, цілі, роль ради директорів і менеджменту, а також про основні несприятливі впливи, пов'язані з компанією та її ланцюгом постачання, та спосіб ідентифікації інформації, про яку вони звітують.

Двома ключовими інноваціями CSRD є впровадження концепції подвійної суттєвості (*double materiality*) та Європейських стандартів звітності зі сталого розвитку (*European Sustainability Reporting Standards, ESRS*). Подвійна суттєвість вимагає від компаній розкриття інформації про те, як а) екологічні та соціальні фактори впливають на їхній бізнес, а також як б) їхня діяльність впливає на суспільство та довкілля. Зі свого боку, ESRS спрямовані на надання чітких настанов і стандартів для ESG-звітності у межах CSRD, забезпечуючи єдину методологію та порівнянність між компаніями та секторами.

ДИРЕКТИВА 2024/1760 ПРО НАЛЕЖНУ ОБАЧНІСТЬ У СФЕРІ КОРПОРАТИВНОЇ СТАЛОСТІ (*Corporate Sustainability Due Diligence Directive, CSDDD*) запровадила обов'язок компаній, які відповідають критеріям щодо кількості працівників і річного обороту, здійснювати належну обачність щодо прав людини та довкілля. Такий обов'язок охоплює шість кроків, визначених у Керівництві ОЕСР з належної обачності для відповідальної поведінки бізнесу²³. Найбільш резонансним аспектом CSDDD стало встановлення правового режиму відповідальності компаній, якщо вони не виконують зобов'язань щодо належної обачності, визначених в статтях 10 і 11 Директиви, і це призводить до шкоди для прав людини або довкілля, якої інакше можна було б уникнути.

²² Proposal for a Directive amending the Audit Directive, Accounting Directive, Corporate Sustainability Reporting Directive, and the Corporate Sustainability Due Diligence Directive – Omnibus I – COM(2025)81 (European Commission) <https://commission.europa.eu/document/download/0affa9a8-2ac5-46a9-98f8-19205bf61eb5_en?filename=COM_2025_80_EN.pdf> (accessed 10.09.2025).

²³ OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct (2018) 21 <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2018/02/oecd-due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct_c669bd57/15f5f4b3-en.pdf> (accessed 10.09.2025).

Фактично CSDDD трансформувала колишні добровільні стандарти корпоративної соціальної відповідальності в імперативні норми.

Бізнес-спільнота завжди намагалася протидіяти зазначеному законодавству, заявляючи, з-поміж іншого, що: правила є надмірно обтяжливими; вони зумовлюють значні комплаєнс-витрати, не даючи відчутних переваг; компанії, що працюють у ЄС, виявляються неконкурентоспроможними у порівнянні з компаніями з інших юрисдикцій²⁴. У 2025 р. останній аргумент був значно підживлений дерегуляційним курсом нової адміністрації США.

Відповідно Omnibus I передбачила:

- а) відтермінування строків введення в дію CSRD і CSDDD;
- б) звуження сфери застосування цих директив шляхом підвищення порогових показників кількості працівників та річного обороту, при досягненні яких компанії стають адресатами цих директив;
- в) послаблення їхніх вимог (так, зі ст. 29 CSDDD було вилучено положення про гармонізовані на рівні ЄС умови відповідальності компаній за шкоду, завдану правам людини та довкіллю, що становило центральний елемент нового правового режиму, запровадженого Директивою).

Omnibus I відразу викликала вкрай негативну оцінку правозахисників, організацій громадянського суспільства і профспілок. За словами директорки Європейської коаліції за корпоративну справедливість Неле Маєр,

ми не дозволимо, щоб корпоративні інтереси переписували законодавство за нашої відсутності. Саме працівники та постраждалі громади боролися за ухвалення актів законодавства у сфері сталого розвитку. Сьогодні ж за кермом опинилися нафтові гіганти та корпоративні лобісти. Пакет Omnibus є зрадою людей і природи, які Європейський Союз зобов'язувався захищати. Європейська Комісія має зробити вибір: вона на боці людей і планети чи на боці корпоративних інтересів²⁵.

Тим не менше, CSRD і CSDDD були змінені Директивою 2025/794 від 14 квітня 2025 р.²⁶ Варто відмітити, що від часу оприлюднення Omnibus I (25 лютого 2025 р.) до прийняття Директиви 2025/794 минуло менше двох місяців, тимчасом як середній строк прийняття акта законодавства ЄС становить 19 місяців²⁷.

У підсумку, реалії Omnibus I і наступних законодавчих змін полягають у такому:

²⁴ Off the hook? How Business Lobbies against Liability for Human Rights and Environmental Abuses (Friends of the Earth Europe, European Coalition for Corporate Justice and Corporate Europe Observatory 2021) <<https://corporatejustice.org/wp-content/uploads/2021/06/OffThe-Hook.pdf>> (accessed 10.09.2025).

²⁵ Press release “Not without us” – EU’s Omnibus proposal rewards corporate interests instead of protecting people & planet (European Coalition for Corporate Justice 6 February 2025) <<https://corporatejustice.org/news/press-release-not-without-us-eus-omnibus-proposal-rewards-corporate-interests-instead-of-protecting-people-planet>> (accessed 10.09.2025).

²⁶ Directive (EU) 2025/794 of the European Parliament and of the Council of 14 April 2025 amending Directives (EU) 2022/2464 and (EU) 2024/1760 as regards the dates from which Member States are to apply certain corporate sustainability reporting and due diligence requirements. OJ L, 2025/794, 16.4.2025.

²⁷ The future of European competitiveness: Report by Mario Draghi (n 13) 8.

- ініціатива є результатом потужного корпоративного тиску;
- права людини й екологічні міркування втратили пріоритет щодо отримання корпоративних прибутків;
- попри заяви Єврокомісії про спрощення регулювання без зміни його суті така суть зазнала суттєвих втрат;
- зміст ініціативи ніяк не стосується зменшення бюрократичного тягаря;
- нав'язується хибна дихотомія між збором даних про сталий розвиток і забезпеченням ринкової конкурентоспроможності. Насправді немає достатніх доказів того, що зменшення витрат на звітність підвищує конкурентоспроможність, оскільки остання залежить від ширшого кола чинників, зокрема, наявності кваліфікованих кадрів, інфраструктури тощо.

Також виникає питання: чому корпоративна сталість взагалі стала першочерговим об'єктом зусиль зі “спрощення”? Адже ця тема не має жодного відношення до технологічного домінування, яке є основною темою Доповіді Драгі.

Водночас технології й цифрова сфера є наступною ціллю “спрощення”. У четвертому кварталі 2025 р. очікується так звана перевірка придатності законодавчих аспис у галузі цифрової політики, а також цифровий пакет, у рамках якого Європейська Комісія планує переглянути низку ключових актів, як-от: Загальний регламент про захист даних (GDPR), Акт про управління даними (Data Governance Act), Акт про дані (Data Act), Акт про кібербезпеку (Cybersecurity Act), Акт про кіберстійкість (Cyber Resilience Act), Акт про мікрочипи (EU Chips Act), Акт про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act)²⁸. Хоча Акт про ШІ згадується останнім, саме розвиток штучного інтелекту є центральним мотивом усієї реформи: її головна мета – забезпечити вільніші умови для його розвитку, зменшивши обмеження на його використання, передусім комерційне.

Якщо ініціативи у сфері сталого розвитку є спірними, то у випадку цифрової сфери ситуація є просто небезпечною, адже йдеться про приватність і фундаментальні права кожної людини. Певної шкоди вже завдано. Так, у 2022 р. було запропоновано проєкт Директиви про відповідальність ШІ, яка мала встановити спеціальні положення щодо позадоговірної відповідальності за шкоду, завдану системами ШІ²⁹. Проєкт виходив з визнання того, що національні правила деліктної відповідальності є непридатними для розгляду вимог про відшкодування шкоди, завданої продуктами та послугами, що працюють на основі ШІ. За такими правилами потерпілі мають довести протиправну дію або бездіяльність особи, яка спричинила шкоду. Специфічні

²⁸ K Van Quathem, ‘European Commission Confirms Plans to Simplify GDPR’ (17 March 2025) <<https://www.insideprivacy.com/gdpr/european-commission-confirms-plans-to-simplify-gdpr>> (accessed 10.09.2025).

²⁹ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on adapting non-contractual civil liability rules to artificial intelligence (AI Liability Directive) COM/2022/496 final <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52022PC0496>> (accessed 10.09.2025).

характеристики ШІ, включаючи складність, автономність і непрозорість, ускладнюють або роблять надмірно дорогим для потерпілих установлення відповідальної особи та дотримання вимог до успішного позову. Зокрема, заявляючи вимоги про відшкодування шкоди, потерпілі можуть нести дуже високі початкові витрати та стикатися зі значно тривалішими судовими процесами порівняно з випадками, що не стосуються ШІ. Через це потерпілі можуть взагалі відмовитися від подання позовів про відшкодування шкоди. У зв'язку з цим ст. 3(1) проєкту встановила, що держави-члени забезпечують наділення національних судів повноваженнями – за клопотанням потенційного позивача, який раніше звертався до постачальника, особи, що підпадає під обов'язки постачальника відповідно до ст. 24 або ст. 28(1) Акта про ШІ, чи користувача з вимогою розкрити наявні в нього докази, що стосуються конкретної високоризикової системи ШІ, яка підозрюється у завданні шкоди, але отримав відмову, – видавати розпорядження про розкриття таких доказів цими особами. Тобто клопотання про розкриття доказів можливе ще до подання позову, з метою з'ясування перспектив його успіху. Втім, таке саме клопотання може бути заявлене й позивачем уже після порушення провадження у справі. Якщо відповідач не виконує ухвалу національного суду у справі про відшкодування шкоди щодо розкриття або збереження доказів, які перебувають у його розпорядженні, національний суд вважатиме, що відповідач не дотримався відповідного обов'язку щодо належної обачності. Відповідач має право спростувати цю презумпцію (ст.3(5) проєкту). Цікаво, що аналогічний підхід до розкриття доказів було первісно закріплено і в CSDDD, у контексті якої спорам про відшкодування шкоди також властива величезна асиметрія сили сторін (потерпіла особа, часом така, що первісно перебувала у вразливому становищі, проти могутньої корпорації). Відповідні положення зникли з CSDDD внаслідок реалізації Omnibus I. А проєкт Директиви про відповідальність ШІ, зрештою, було відкликано Європейською Комісією. Європейський парламентар Алекс Восс прокоментував ситуацію так:

Великі технологічні компанії бояться правового середовища, у якому вони могли б бути притягнуті до відповідальності за шкоду, спричинену їхніми ШІ-системами. Замість того, щоб захистити інтереси суспільства, Комісія відступила, кинувши під колеса як європейський бізнес, так і споживачів³⁰.

Основний аргумент цієї статті полягає в тому, що згортання регуляторних стандартів само по собі не призведе до зростання конкурентоспроможності. Спробуємо відповісти на основоположне питання: чому в США технологічний сектор розвинений сильніше, ніж у ЄС? Причиною цього є

³⁰ С. Andrews, 'European Commission withdraws AI Liability Directive from consideration' (12 February 2025) <<https://iapp.org/news/a/european-commission-withdraws-ai-liability-directive-from-consideration>> (accessed 10.09.2025).

сукупність великої кількості структурних, культурних, правових і економічних чинників, серед яких відмінності у:

1) *культурі ризику і підприємницькому мисленні*. У США склалася потужна культура прийняття ризику та толерантності до невдач, що є ключовим для венчурного інвестування. У багатьох країнах ЄС, навпаки, переважає консервативна фінансова культура, де бізнес-невдача тягне за собою соціальний осуд;

2) *відмінності у корпоративному праві та праві банкрутства*. У США корпоративне право є більш “дружнім” до засновників та адаптоване до специфічних потреб венчурного інвестування, а право банкрутства (глава 11 Кодексу з банкрутства США³¹) надає підприємцям широкі можливості щодо реструктуризації боргів та продовження діяльності. Тим часом, корпоративне право ЄС більшою мірою орієнтоване на захист інтересів кредиторів і загалом врахування інтересів широкого кола стейкхолдерів, на противагу орієнтації на інтереси засновників (концепція stakeholder value);

3) *ставленні до прав людини та інших цінностей*. Наприклад, американські технологічні компанії здійснюють масовий збір персональних даних (data harvesting), що в ЄС було б неможливо з огляду на вимоги GDPR; у США немає законодавства, аналогічного тому, що було прийняте в ЄС у рамках Зеленого курсу.

Відтак виникають сумніви в тому, що саме по собі “регуляторне спрощення” приведе до “закриття інноваційного провалу” (closing the innovation gap), про яке йдеться в Доповіді Драгі та пов’язаних з нею документах ЄС.

Курс “регуляторного спрощення” у ЄС натеper виглядає щонайменше спірним і створює додаткові виклики для України як країни – кандидата на вступ до ЄС. І без того непростий (для будь-якої країни) процес узгодження національного законодавства з acquis ЄС ускладнюється змінами в самому законодавстві ЄС, тим більше, що йдеться про зміну не просто окремих норм, а засадничого підходу до регулювання економічних відносин. Якщо концентруватися на аспектах, описаних у цій статті (корпоративна сталість, штучний інтелект, захист даних), то Україна поки що взагалі не має національного законодавства з цих питань³², і варто, щоб таке законодавство ґрунтувалося на однозначних, визнаних принципах і цінностях.

Ось як оцінюють поточні процеси в ЄС автори Концепції національної економічної безпеки України:

Програш Європейського Союзу в конкурентній боротьбі зі США та Китаєм і різке послаблення конкурентоспроможності нашого континенту є критично важливим чинником для розробки економічної політики України, для нашої системи економічної безпеки. Ми зобов’язані враховувати ті чинники, що призвели до сповільнення

³¹ U.S. Code: Title 11 – Bankruptcy < <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/11> > (accessed 10.09.2025).

³² В Україні діє Закон “Про захист персональних даних” від 1 червня 2010 р., однак він лише частково відображає принципи GDPR; законодавство, аналогічне Акту про управління даними (Data Governance Act) та Акту про дані (Data Act), відсутнє.

економічного зростання ЄС, різкого зростання витрат виробників від тотальної бюрократизації, одержавлення системи управління ризиками та гальмування процесів творчого руйнування і креативної дизрупції³³.

Така інтерпретація викликає дуже багато питань: починаючи від того, яке відношення повага до прав людини та споживача має до “бюрократизації” і “одержавлення”, і закінчуючи тим, чи доречні в країні, яка потерпає від агресивної війни, розмови про “руйнування” і “дизрупцію”, навіть якщо вони є творчими / креативними. Не слід забувати, що слова мають владу.

Крім того, як видається, економічне зростання є єдиним імперативом для авторів процитованого тексту. Тут доречне запитання: зростання – для кого? Якою ціною? Адже дерегуляція сфери ШІ, даних чи сталого розвитку не вивільняє підприємницький талант – натомість, позбавляє суспільство впливу та надає владу найбільшим корпораціям.

Окреме здивування як у Доповіді Драгі, так і у вітчизняних коментарях викликає теза про відставання ЄС від Китаю. Як можна порівнювати те, що не є порівнянним – засновану на цінностях ліберальну демократію з ринковою економікою соціального типу та авторитарний режим з необмеженими можливостями експлуатації людського та інших ресурсів? Дійсно, ЄС (як і Україна) не може досягати економічних та інших результатів у той самий спосіб, що Китай, однак видається, що цей факт не має негативної конотації. Українським коментаторам-лібертаріанцям варто замислитися над тим, що включення у порівняння Китаю нівелює їхній ключовий аргумент про те, що значна присутність держави в економіці шкодить інноваціям.

Вітчизняним прикладом того, коли під гаслами підвищення інвестиційної привабливості країни, “дерегуляції” та євроінтеграції здійснюються дії, наслідки яких є абсолютно іншими і при цьому руйнівними, є прийняття Закону України “Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об’єднань юридичних осіб”³⁴ від 09.01.2025 № 4196-ІХ. Конкретні ризики скасування Господарського кодексу України докладно описані в господарсько-правовій літературі; принаймні, не слід було вдаватися до реформ подібного роду під час війни.

У контексті сталого розвитку, на нашу думку, очевидно, що міркування економічного зростання не можуть виправдовувати відмову від прав людини та споживача чи екологічних стандартів. Уся ідея сталого розвитку полягає в тому, що довгострокова економічна життєздатність залежить від дотримання планетарних меж та основоположних прав – чи то прав працівників у ланцюгах постачання, чи то доступу до чистого повітря та води. Коли компанії кажуть, що ці правила надто дорогі, слід запитати: дорогі в порівнянні з чим?

³³ Концепція національної економічної безпеки України (н 16) 10.

³⁴ Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об’єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01.2025 № 4196-ІХ <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>> (дата звернення 10.09.2025).

З примусовою працею? З неконтрольованим руйнуванням довкілля? З кліматичною катастрофою? Насправді ж вартість недотримання відповідних правил просто перекладається на майбутні покоління, вразливі спільноти та країни поза межами “золотого мільярда”, включаючи Україну.

Аналогічно у сфері штучного інтелекту та цифрових технологій економічне зростання не може досягатися за рахунок фундаментальних прав. Йдеться не лише про етичні орієнтири, а й про юридичні зобов'язання, закріплені як у національному, так і в міжнародному праві. Ігнорування цих вимог заради “глобальної конкуренції” створює ілюзію технологічного прогресу, який фактично підриває основи правопорядку.

Регулювання у сфері ШІ повинно бути технічно обґрунтованим і пропорційним, оскільки надмірні або застарілі обмеження можуть стримувати інновації. Водночас підхід, заснований на правах людини, не означає відмову від розвитку ШІ; він передбачає спрямування інновацій у русло, яке відповідає принципам людської гідності та забезпечує баланс між інтересами інвесторів і суспільства. Управління цифровими технологіями вимагає встановлення чітких меж, де права людини та споживача виступають не як гнучкі змінні у балансуванні інтересів, а як непорушні межі. Перетин цих меж – наприклад, запровадження масового нагляду чи передання функцій прийняття рішень щодо доступу до послуг непрозорим алгоритмам – ставить під загрозу не лише індивідуальні права, а й демократичний контроль загалом.

Висновок. Логіка “менше регулювання – більше конкурентоспроможності” є хибною. Слід вести мову не про “більше” або “менше” регулювання, а про *краще* регулювання. Це означає, що правила повинні бути чіткими, пропорційними, ефективними та такими, що відображають реалії світової економіки та універсальні і місцеві цінності. Можна спрощувати процеси, однак не відмовлятися від принципів регулювання, як-от належна обачність компаній щодо прав людини та довкілля або відповідальність за шкоду, заподіяну системами ШІ.

Слід відмовитися від підходу до регулювання як недоліку – коли кожне правило сприймається як перешкода, і перейти до розуміння його як дизайну. Це означає розглядати норми права не як гальмо для зростання, а як інфраструктуру довіри, справедливості та стійкості. Регулювання, яке підтримує інновації, має забезпечувати прозорість, передбачуваність та ефективні механізми запобігання заподіянню шкоди та відповідальності у разі, якщо шкоди вже завдано. Насправді якісне регулювання сприяє конкурентоспроможності, адже воно знижує рівень невизначеності, захищає користувачів і забезпечує рівні умови на ринку.

Проблема полягає не в самому існуванні регулювання, а у його несистемності чи суперечливості. Як і в міському плануванні: місто стає швидшим та ефективнішим не тоді, коли прибирають усі світлофори. Те саме стосується й ринків.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Bradford A, *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World* (Oxford University Press 2020).
2. Kibenko O, *Yevropeiske korporativne pravo na etapi fundamentalnoi reformy: Perspektyvy vykorystannia yevropeiskoho zakonodavchoho dosvidu u pravovomu poli Ukrainy* (Straid 2005) (in Ukrainian).

Websites

3. Address by Mr. Draghi – Presentation of the report on the Future of European competitiveness – European Parliament – Strasbourg – 17 September 2024 <https://commission.europa.eu/document/download/fcbc7ada-213b-4679-83f7-69a4c2127a25_en?%20filename=Address%20by%20Mario%20Draghi%20at%20the%20Presentation%20of%20the%20report%20on%20the%20future%20of%20European%20competitiveness.pdf> (accessed 10.09.2025).
4. Andrews C, 'European Commission withdraws AI Liability Directive from consideration' (12 February 2025) <<https://iapp.org/news/a/european-commission-withdraws-ai-liability-directive-from-consideration>> (accessed 10.09.2025).
5. Corporate sustainability (Wikipedia, the free encyclopedia) <https://en.wikipedia.org/wiki/Corporate_sustainability> (accessed 10.09.2025).
6. Moller-Nielsen Thomas, 'Who's afraid of deregulation?' (Euractive 7 February 2025) <<https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/whos-afraid-of-deregulation>> (accessed 10.09.2025).
7. OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct (2018) 21 <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2018/02/oecd-due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct_c669bd57/15f5f4b3-en.pdf> (accessed 10.09.2025).
8. Off the hook? How Business Lobbies against Liability for Human Rights and Environmental Abuses (Friends of the Earth Europe, European Coalition for Corporate Justice and Corporate Europe Observatory 2021) <<https://corporatejustice.org/wp-content/uploads/2021/06/OffTheHook.pdf>> (accessed 10.09.2025).
9. Press release "Not without us" – EU's Omnibus proposal rewards corporate interests instead of protecting people & planet (European Coalition for Corporate Justice 6 February 2025) <<https://corporatejustice.org/news/press-release-not-without-us-eus-omnibus-proposal-rewards-corporate-interests-instead-of-protecting-people-planet>> (accessed 10.09.2025).
10. The future of European competitiveness: Report by Mario Draghi (2024). <https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en#paragraph_47059> (accessed 10.09.2025).
11. Van Quathem K, 'European Commission Confirms Plans to Simplify GDPR' (17 March 2025) <<https://www.insideprivacy.com/gdpr/european-commission-confirms-plans-to-simplify-gdpr>> (accessed 10.09.2025).
12. Kontseptsiiia natsionalnoi ekonomichnoi bezpeky Ukrainy (Mizhnarodnyi instytut svobody 2024) <https://d2c4wny57m91c4.cloudfront.net/National_Economic_Security_Ukraine_2024_8bf203014e.pdf> accessed 10.09.2025 (in Ukrainian).

Valeriia Poiedynok
Oleksandr Harahonych

REGULATORY SIMPLIFICATION IN THE EU LAW

ABSTRACT. The European Union has long been regarded as the global “champion of regulation,” capable of setting mandatory standards that extend their influence far beyond the EU through the phenomenon of the “Brussels Effect.” At the same time, the emergence of the Draghi Report and subsequent initiatives of the European Commission have highlighted growing criticism of overregulation as a factor allegedly hampering innovation and the competitiveness of the European economy. These developments laid the groundwork for a new course – regulatory simplification – which has consequences not only for the EU but also for candidate countries, particularly Ukraine, which is in the process of aligning its national legislation with the EU *acquis*.

The aim of this article is to critically examine the phenomenon of regulatory simplification in EU law and its impact on the regulation of economic activity in Ukraine as an EU candidate state.

The article explores the content and implications of the Draghi Report and subsequent EU legislative initiatives, in particular Omnibus I, which amended the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) and the Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD). It demonstrates that, under the banner of regulatory simplification, requirements for corporate responsibility regarding compliance with human rights and environmental standards were effectively weakened. The scope of the study also includes EU plans to review digital legislation (the GDPR, the Data Governance Act and the Data Act, the Artificial Intelligence Act, etc.), which may lead to a lowering of fundamental user rights protection. The EU’s decision not to adopt the AI Liability Directive is also subjected to criticism.

The analysis shows that Europe’s competitiveness challenges stem primarily from structural, cultural, and institutional factors (entrepreneurship culture, corporate and insolvency law, investment practices), rather than from overregulation *per se*. Special attention is devoted to the Ukrainian context: the absence of developed legislation on corporate sustainability, AI, and data protection creates a risk of uncritical transposition of inconsistent European reforms.

The article argues that the logic of “less regulation – more competitiveness” is flawed. The key task is not to reduce the number of rules but to improve their quality, coherence, and ability to strike a balance between innovation, market development, and the protection of human rights and the environment. For Ukraine, it is crucial to take into account the dual context: the need to adapt its legislation to the EU *acquis*, while at the same time critically reflecting on new European trends in order to avoid replicating external problems and contradictions. Regulatory simplification can make sense only as an improvement of processes, but not as a departure from fundamental principles of law.

KEYWORDS: regulation; competition; innovation; sustainable development; corporate relations; virtual assets (crypto-assets); artificial intelligence; liability.